

PRILOG DISKUSIJI O HRVATSKOM "MUZEJU NA OTVORENOM"

IVAN ŠESTAN

UVOD

Ovdje prezentirani podaci prikupljeni su u studenom 1995. za vrijeme studijskog boravka u Westfaliji, tijekom kojeg su upriličene posjete muzejskim ustanovama Porajnja. Boravak je organizirao Westfälischen Freilichtmuseum u ime njemačkog ICOM-a, s namjerom da pomogne muzejskim stručnjacima bivših zemalja socijalističkog sustava da na njemačkim negativnim i pozitivnim iskustvima unaprijede vlastitu muzejsku praksu. S tim su ciljem, u Porajnju, boravila po dva muzejska stručnjaka iz Slovenije, Mađarske, Poljske, Slovačke, Češke i Hrvatske, a troškove boravka snosilo je Ministarstvo unutrašnjih poslova pokrajine Westfalije (!). Uz zanimljive muzejske sadržaje gradić Hagen izabran je kao baza boravka skupine i zbog zemljopisnog položaja pogodnog za dnevne posjete muzejskim ustanovama u obližnjim gradovima.

U Njemačkoj djeluje 4 500 muzeja s oko 100 milijuna muzejskih predmeta. Različiti su po veličini i statusu čime je određen i način financiranja, od saveznih, pokrajinskih, gradskih ili drugih institucija. Uz to što smatraju da u praksi kod ovakvog sustava u svakom pojedinom slučaju nije moguće osigurati financiranje adekvatno značaju pojedinog muzeja, prigovori

stručnjaka se odnose i na činjenicu da time financijeru pripadaju i ingerencije u stanovitom segmentu djelovanja ustanove, što nije uvijek u interesu struke.¹

Westfälischen Freilichtmuseum je za nas po mnogočemu interesantna muzejska ustanova koja nas svojim karakteristikama asocira na brojne probleme hrvatske muzejske struke, od organizacijskih, financijskih, muzejskih i muzeoloških do konzervatorskih i restauratorskih pitanja, te njihovih međusobnih odnosa.² Ona objedinjuje westfalske muzeje na otvorenom, pa njoj pripada i hagenski muzej.

OPIS

Već nakon upoznavanja s osnovnim karakteristikama i brojčanim podacima, hrvatski muzealac može zapaziti da se radi o ustanovi koja mora težiti maksimalnoj uravnoteženosti svih segmenata svojeg djelovanja, kako stručnog (muzejskog) tako i marketinškog. To je tim više značajno što je poznato da prezentacija i čuvanje muzejske građe u muzejima na otvorenom, iziskuje znatna financijska sredstva. Zbog toga spomenimo da je glavni financijski izvor Westfalska gospodarska komora (2,5 milijuna DEM-a godišnje) i vlastiti prihodi: od nekoliko restorana (2,7 milijuna DEM-a godišnje), od prodaje suvenira (2 milijuna DEM-a) i od ulaznica (700 tisuća DEM-a). Hagenski je muzej smješten nedaleko samog grada, u dobro očuvanom prirodnom ambijentu, u prostranoj dolini s reguliranim tokom potoka što je od važnosti za prezentaciju, jer se koristi kao pogonska snaga za demonstraciju rada izloženih postrojenja. Istodobno, ovakvi prirodni

1. Kožara, Muzej na otvorenom, Hagen

uvjeti, s visokim postocima vlage, u održavanju i prezentaciji zahtijevaju veliki ljudski i financijski potencijal. Samo na održavanju i demonstraciji rada različitih postrojenja, muzej zapošljava 40 radnika. Prikazani su različiti stupnjevi razvoja djelatnosti karakterističnih za Westfaliju: kovačka, pivarska, tiskarska, proizvodnja papira, lijevanje zvona...

Muzejski kompleks čine *in situ* demontirane i na prostoru muzeja ponovo montirane zgrade lokalnih graditeljskih obilježja s odgovarajućim sadržajem. One nekada same, i izdvojene, predstavljaju stanovitu radionicu, drugi su puta grupirane u manje komplekse: Tako muzej, uz temu obrta i industrije, prezentira i karakterističnu arhitekturu westfalskih gradića³ kao i naznake njihove urbanističke organizacije. Zahvaljujući dobro odabranoj lokaciji s

raznolikom konfiguracijom tla, bilo je moguće prikazati različite varijante odnosa pejzaža i arhitekture. Dok se u tim objektima, do u detalje nastoji rekonstruirati autentični ambijent, inventar i funkcija, kod upravne je zgrade, smještene na samom ulazu u Muzej, detaljno rekonstruiran samo vanjski izgled. Radi se, također, o prenesenoj *gradskoj kući* (*vijećnici*) Westfalskog gradića, čiji je dio unutrašnjosti potpuno prilagođen funkciji upravne zgrade Muzeja i prostora za povremene izložbe. U izložbenom dijelu ovog prostora, napadna je podređenost sigurnosti izložene grade, poglavito mikroklimi, čemu je žrtvovan, kako autentičan interijer zgrade, tako i vizualna komponenta postava izložbe. Osim vanjskog izgleda zgrade ništa drugo ne odgovara objektu kakav je bio *in situ*. Pregrade su

2. Dio postava postolarske radionice, Hagen

izvedene prema zahtjevima nove funkcije, pri čemu su poštivani samo diktati statike. S unutarnje strane izvedene su nove stijenke, kako bi se u međuprostor između vanjskih originalnih zidova i novih, unutrašnjih mogli ugraditi uređaji za zagrijavanje (sistem cijevi s vodom). Na taj se način održava stalna temperatura između 160°C i 210°C, a strujanje zraka između stijenki zadržava prašinu. Koliko uloženog truda i novca kako bi se od autentične gradske vijećnice načinila upravna zgrada i izložbeni prostor Muzeja!?

U samoj muzejskoj tehnologiji znatni se naponi ulažu u korištenju suvremenih dostignuća na području elektronike. U doba našeg boravka pred završetkom realizacije bio je projekt *muzejske kompjuterske igre*, u suradnji sa Fernuniversität iz Hagen. U narativnom je smislu igra bila potpuno završena, te se samo radilo na neznatnim

softverskim usavršavanjima. Igra je namijenjena osnovnoškolskom uzrastu i upoznaje djecu s kovačkim zanatom polovinom 15. st., ali i ambijentom u kojem su kovači živjeli i radili. Zamišljeno je da u samom muzeju ovu igru posjetitelji igraju putem tzv. *touch screen-a*, no predviđena je i njezina prodaja na CD-romu, kako bi se koristile njezine mogućnosti zabavne edukacije u školi i kod kuće.

Dakako da su suvremena dostignuća korištena i u zaštiti građe kao protupožarni, protuprovalni sistemi i sistemi regulacije vlage i temperature.

Već je spomenut problem zaštite eksponata koji proistječe iz prirodnih uvjeta u kojima je smješten kompleks muzejskih zgrada. Izuzmemo li izložbeni prostor u sklopu upravne zgrade, problem vlage u ostalim objektima nije moguće riješiti nikakvim tehničkim sredstvima, već se primjenjuju

jedina moguća rješenja - stalno provjetranje i savjesno održavanje, što od osoblja iziskuje znatne napore. Treba istaći da su već u fazi projektiranja muzeja stručnjaci ovaj problem imali na umu i vodili računa određujući raspored i orijentaciju objekata, kako bi se, koristeći prirodne zračne struje, osiguralo optimalno provjetranje.

3. Dio kovačnice, Hagen

ZAKLJUČAK

Ovdje prezentirani podaci o *Westfälischen Freilichtmuseumu*, dotično njihovom Hagenskom odjelu, ne ocrtavaju do kraja sve aspekte djelatnosti. Nedostaju, svakako, precizni broježani podaci (o broju objekata, broju eksponata, kvadratnim metrima...). Ipak, moguće je zaključiti o kakvom se muzeju radi. Vjerojatno je najbliža definicija opis djelatnika same ustanove: *...tehničko-povijesni muzej na otvorenom, u kojem je povijest prezentirana kompleksno, paralelno, a ne po segmentima (etnografija, povijest, tehnička povijest...)*. Oni su svjesni

...da je konačni rezultat "idila", a ne prezentacija realiteta, i tu "idilu" smatraju "muzejskim realitetom". U takvom "muzejskom realitetu" prezentacija je koncipirana dinamično, usmjerena na maksimalno angažiranje osoblja i suradnju posjetitelja u eksplikaciji.

Važno je imati na umu da postav obuhvaća i razdoblje ranog industrijskog razdoblja što od muzejskog osoblja, koje demonstrira njihov rad, zahtijeva stanovito tehničko obrazovanje. Uz taj uvjet koji je trebalo zadovoljiti, valjalo je i riješiti dilemu: treba li i osoblje svojim izgledom (odjećom) biti u skladu s gradom koju prezentira, tj. mora li biti obučeno u povijesne kostime ili suvremenu radnu odjeću. Dakle, trebalo je odgovoriti na pitanje: *Koga predstavljaju ljudi koji demonstriraju rad izloženih*

strojeva? Na sreću, odabrano je rješenje kojim oni predstavljaju što doista i jesu, dakle, kvalificirano muzejsko osoblje zaduženo za održavanje muzejskih eksponata i demonstriranje njihove funkcije. U korist prvoj varijanti svakako ide činjenica da ona pruža mogućnost jednostavnog i bliskog načina prezentacije odijevanja, kao i dočaravanja atmosfere. S druge, pak, strane treba uvažiti znatno jače argumente, *...da time ne bi bio postignut dojam autentičnosti, a da bi bio narušen "muzejski realitet"*. Termin "muzejski realitet", naglašeno je prisutan i vidljiv u

ekspozicijskoj koncepciji. On se svakako odnosi kako na dislocirane autentične objekte, tako i na prilagođeni prirodni ambijent. Slijedom toga i prirodni ambijent modifikacijom postaje dio muzejskog postava kao što je, uostalom, stvaranje novog realiteta imanentno ljudskom biću.

Na kraju, za muzejskog stručnjaka još jednom važno pitanje: Kakva je to muzejska ustanova? To je svakako *muzej na otvorenom* (i u zatvorenom!), ima elementa *eko-muzeja*, to je povijesni, tehnički i etnografski muzej... i vjerojatno još više. Profesionalcu svakako interesantno područje za razmišljanje, no za ocjenu uspješnosti njegove koncepcije, ni u kom slučaju ne treba zanemariti stav posjetitelja. Dok su se hrvatski stručnjaci potkraj sedamdesetih godina iscrpljivali u diskusijama oko toga kakav je *etno-park* potreban Hrvatskoj, dok su se vodile nepopustljive bitke za besprijeornu njegovu koncepciju, u Europi su već postojali *muzeji na otvorenom*, *etno-parkovi*, *skanseni...*, čije koncepcije možemo hvaliti i kritizirati. Mi smo ostali bez realiziranog i jednog od ambicioznih projekata, na sporadičnim *ad hoc* rješenjima, čiji značaj, međutim, ne bi valjalo podcijeniti.

Raspoloženje publike prema muzejskom programu ne može biti jedini kriterij procjene muzejske ustanove, no svakako ne treba biti niti ignorirano. Činjenica je da se u hagenskom muzeju posjetitelji osjećaju ugodno. Vjerojatno sretna kombinacija edukativnog i rekreacijskog, čak je i u studenom, namamila zavidan broj

posjetitelja, što u skupinama, što pojedinačno, ali pretežno mladih bračnih parova s djecom. Trebalo bi ih pitati jesu li razmišljali o opravdanosti i ispravnosti pojedinih rješenja. Čini se da bi odgovorili da su proveli ugodno vrijeme na svježem zraku, da su imali relativno jeftin obiteljski ručak, te da su njihova djeca, kao i oni sami, naučili nešto o prošlosti zavičaja. Postoji li neki razlog zbog kojeg hrvatska obitelj na sličan način ne može provesti slobodno vrijeme? Ovo nas pitanje, dakako, vraća starim diskusijama kamo nas vodi nekonstruktivno traganje za besprijeornim konceptom. Tamo kamo su nas odvele i diskusije o opravdanosti muzeja na otvorenom (*etno-parka*) na Jarunu ili na Gluhakovu. Svakako bi bilo vrijeme da muzejska struka formuliра svoj sveobuhvatni prijedlog (prijedloge) za prezentaciju hrvatske baštine na području cijele Hrvatske i da na taj način stvori osnovnu pretpostavku za iduću fazu - financijsku.

BILJEŠKE:

1. Tako npr. centralna, izvrsno opremljena restauratorska radionica pokrajine Westfalije, niti uz naplatu ne smije raditi za privatne zbirke i muzeje.
2. Ne mislim ovdje samo na vječne muzejske probleme financiranja i marketinga, već poglavito na kompleks problematike vezane uz "hrvatsko etno-park", napose ambiciozni projekt Gluhakovo iz 1979.
3. Radi se o dva načina građenja: građenju samo kamenom i kanatnoj konstrukciji ispunjenoj kamenom ili ciglom.

SUMMARY: Contributions to the Concept of the Croatian “Open-Air Museum”

The Open-Air Museum in Hagen is one of the open-air museums which are a part of the Westfälisches Freilichtmuseum museum institution. It is a technical history museum which presents history in a complex and parallel way, and not in segments (ethnography, history, technical history...). The exhibition covers the period of the early industrial era, and this requires that the museum staff, which demonstrates the way things work, to have technical training. The museum is located in a well-preserved natural setting on the banks of a stream which is used to provide power for the exhibited machines. Buildings which present activities characteristic for Westfalia (blacksmiths, breweries, printing, production of paper, bell-making...) are demonstrated in situ and transferred to the location of the museum. Apart from the individual activities, they also present the characteristic architecture and town-planning organisation. Two principles have been applied in the presentation. While the interior of all workshops is exactly the same as it used to be in situ, in the area set aside for temporary exhibitions everything is aimed at ensuring the optimum microclimate, as well as protection from fire and burglary. To this end the museum sacrificed both the original interior and the visual component of exhibitions.